

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XXIV

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2016

KAAM YAYINLARI
OLBA
XXIV

© 2016 Mersin Üniversitesi/Türkiye
ISSN 1301 7667
Yayıncı Sertifika No: 14641

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.
The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas,
opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University
(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını
kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published
in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the Mersin University
(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında
belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayımlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734

Fax: 00.90.324.361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

Baskı / Printed by
Matsis Matbaa Hizmetleri
Sefaköy / İstanbul
Tel: 0212 624 21 11 www.matbaasistemleri.com
Sertifika No: 20706

Zero Prod. Ltd.

Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XXIV

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XXIV

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Marion MEYER
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY
Prof. Dr. İ. Hakan MERT
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN
Prof. Dr. Yelda OLCAY-UÇKAN

MERSİN
2016

İçindekiler / Contents

Fulya Dedeođlu – Ali Ozan <i>What Happened in Inland Southwestern Anatolia before 5500 BC? A Review of the Archaeological Evidence from the Selcen-Örenarası Settlement (MÖ 5500 Öncesinde İç Güneybatı Anadolu'da Ne Oldu?: Selcen-Örenarası Yerleşimi Arkeolojik Kanıtları Üzerinden Bir Değerlendirme)</i>	1
Erim Konakçı <i>A Group of Chalcolithic Pottery Discovered at Asopos Tepesi (Asopos Tepesi'nde Bulunan Bir Grup Kalkolitik Dönem Çanak Çömleđi)</i>	31
Hatice Ergürer <i>Kınık Höyük Demir Çağ Boyalılarında Bezeme Geleneđi (Embellished Ceramic Tradition from Kınık Höyük During the Iron Age)</i>	67
Onur Zunal <i>A Group of Submycenaean - Protogeometric Cups from Klaros (Klaros'dan Bir Grup Submyken-Protogeometrik Fincan)</i>	171
Erkan Alkaç - Gonca Cankardeş-Şenol <i>Amphora Mühürleri Işığında Miletos ve Alexandria Ticari İlişkileri (Commercial Relations of Miletus and Alexandria by means of Amphora Stamps)</i>	191
Banu Özdilek <i>2009-2012 Andriake Kazılarında Ele Geçen Unguentarium, Şişe, Lykion ve Mortar Örnekleri (Uncovered Unguentarium, Bottle, Lykion and Mortar Examples from Andriake Excavations 2009-2012)</i>	217
Tayfun Selçuk <i>Kyme ve Larissa'da Bulunmuş İki Figürlü Mezar Steli (Two Figured Grave Stele from Kyme and Larissa)</i>	267
Murat Çekilmez <i>Tralleis'ten Bir Eros Yontusu (An Eros Statue from Tralleis)</i>	297

Mustafa Koçak	
<i>Antakya’da “Dansa Davet”?: İki Heykel Başı Üzerine Düşünceler</i> (“Aufforderung zum Tanz”? in Antiocheia: Überlegungen über zwei Statuenköpfe)	323
Mustafa Şahin	
<i>Değirmenkaya Anıt Mezarı</i> (Das Grabdenkmal in Değirmenkaya)	341
Hakan Mert	
<i>Priene’deki Gıda Pazarı</i> (Der sog. Lebensmittelmarkt von Priene)	365
Feriştah Soykal-Alanyalı	
<i>Side Dionysos (?) Tapınağı Işığında Tiyatro ile Çevresinin Kentsel Değişimi</i> <i>ve Dönüşümü</i> (The Urban Change and Transformation of the Theater and its Surroundings in the light of the Side Dionysos (?) Temple)	419
Oğuz Koçyiğit – Çağman Esirgemez	
<i>Lampsacus’da Geç Antik Bir Kırsal Yerleşim ve Şarap Üretim Atölyesi</i> (A Late Antique Rural Settlement and Wine Production Installation in Lampsacus)	451
Hatice Özyurt-Özcan	
<i>Marmaris’in İçmeler Mevkiinde Yer Alan Bir Bazilika ve Vaftizhane Üzerine</i> <i>İncelemeler</i> (Studies on a Basilica and Baptistery Located in İçmeler Section of Marmaris)	479
Ayça Tiryaki	
<i>Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi’nin Geometrik Desenli Taban Mozaikleri</i> (The Mosaic Pavements with Geometric Patterns of the Episcopal Church of Rhodiapolis)	505
Burcu Ceylan	
<i>Geç Antik Dönem Kentlerinde Gerileme/Devamlılık Modellerine Kanunlar</i> <i>Üzerinden Bir Bakış</i> (A Re-Evaluation of Decline/Continuity Theories, Based on the Late Antique Laws)	535
Zeliha Demirel-Gökalp	
<i>Bizans Bronz Konkav (İçbükey) Sikkeleri ve Kütahya Müzesi’ndeki Define</i> (Byzantine Bronze Concave Coins and a Hoard in Kütahya Museum)	555

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu’ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nümizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a. Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
  - b. Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliyografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
  - c. Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
  - d. Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
  - a. Metin içinde her cümlelerin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
  - b. Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.
  - c. Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, küçük harf ile ve parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).

- d. Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).
3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inchriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig.” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).

5. Word dökümanına gömülü olarak gönderilen figürler kullanılmamaktadır. Figürlerin mutlaka sayfada kullanılması gereken büyüklükte ve en az 300 pixel/inch çözünürlükte, photoshop tif veya jpeg formatında gönderilmesi gerekmektedir. Adobe illustrator programında çalışılmış çizimler Adobe illustrator formatında da gönderilebilir. Farklı vektörel programlarda çalışılan çizimler photoshop formatına çevrelemiyorsa pdf olarak gönderilebilir. Bu formatların dışındaki formatlarda gönderilmiş figürler kabul edilmeyecektir.
6. Figürler CD'ye yüklenmelidir ve ayrıca figür düzenlemesi örneği (layout) PDF olarak yapılarak burada yer almalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Metnin word ve pdf formatlarında kaydı ile figürlerin kopyalandığı iki adet CD (biri yedek) ile birlikte bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı gönderilmelidir.
13. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
  - b. The text should be written in 10 puntos; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
  - c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continous numbering.
  - d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
  - a. One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
  - b. The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
  - c. The indication fig.:
    - * It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);

* If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

- d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).
3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977   Richter, G., Greek Art, NewYork.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995   Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Footnotes (for articles):

Oppenheim 1973, 9, pl.1.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an auther that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation 'fig.' should be used in continuous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used).
5. Figures, embedded in Word documents can not be used. Figures have to be in the length in which they will be used in the page, being at least 300 pixel/ inch, in photoshop tif or jpeg format. Drawings in adobe illustrator can be sent in this format. Drawings in other vectoral programs can be sent in pdf if they can't be converted to photoshop. Figures sent in other formats will not be accepted.
6. Figures should be loaded to a CD and a layout of them as PDF should also be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
12. The text in word and pdf formats as well as the figures should be loaded in two different CD's; furthermore should be sent, twice the printed version of the text and figures.
13. Special fonts should be loaded to the CD.

AMPHORA MÜHÜRLERİ IŞIĞINDA MILETOS VE ALEXANDRIA TİCARİ İLİŞKİLERİ

Erkan ALKAÇ* – Gonca CANKARDEŞ-ŞENOL**

ABSTRACT

Commercial Relations of Miletus and Alexandria by means of Amphora Stamps

During the Hellenistic Period, under the reigns of Ptolemies, Alexandria established strong commercial relationships with the known production centers in the Eastern Mediterranean to provide the various demands of the city including wine and olive oil. These connections were also confirmed by the ancient documents as Zenon Papyri dated to c. 261-c. 229 BC, during the reigns of Ptolemy II, III and IV. As mentioned in these documents, Miletos was one of the centers who provided olive oil to Egypt. The latest researches in Miletos on the identification of Milesian amphora stamps brought us to the point of searching the abstract evidence of this trade in Alexandria by means of amphora stamps. 13 Milesian amphora stamps from the rescue excavations of CEAlex (Center for Alexandrian Studies) and held in the Graeco-Roman Museum in Alexandria are presented in this paper. Additionally, 5 stamps naming Boethos which were suggested to be Milesian are given in this article. The different clay characteristics of stamps of both groups indicate that Boethos stamps belong to the amphoras produced in the Rhodian Peraea.

Keywords: Amphora Stamp, Alexandria, Miletus, Milesian amphora, olive oil.

ÖZET

Hellenistik Dönem’de, Ptolemaios’ların yönetiminde Alexandria, şarap ve zeytinyağını da içeren çeşitli gereksinimlerini karşılamak üzere Doğu Akdeniz’in tanınmış üretim merkezleri ile güçlü ticari ilişkiler kurmuştur. Bu bağlantılar,

---

* Yrd. Doç. Dr. Erkan Alkaç, Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Çiftlikköy Kampüsü, Mersin. E-posta: ealkac77@gmail.com

** Doç. Dr. Gonca Cankardeş-Şenol, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Bornova/İzmir. E-posta: goncasenol@yahoo.fr

Haritayı oluşturan Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü öğrencisi Ebru Uçarsu’ya teşekkür ederiz.

Ptolemaios II, III ve IV'ün yönetimleri sırasında, İ.Ö. c. 261-c. 229 yılları arasında tarihlenen Zenon Papirüsleri gibi antik kaynaklarca da doğrulanmaktadır. Bu kayıtlarda sözü edildiği gibi Miletos, Mısır'a zeytinyağı temin eden merkezlerden biridir. Miletos amphora mühürlerinin tespitine yönelik kentteki son araştırmalar, bizi de amphora mühürleri yardımıyla bu ticaretin somut kanıtını araştırma noktasına getirmiştir. Bu çalışmada Alexandria'da CEAlex (Alexandria Araştırmaları Merkezi) tarafından yapılan kurtarma kazılarında ele geçen ve Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde korunan 13 Miletos amphora mühürü sunulmaktadır. Buna ek olarak Miletos kökenli olduğu önerilen, Boethos'un ismini taşıyan 5 amphora mühürü bu makalede yer almaktadır. İki grubun killerinin farklı özelliklere sahip olması, Boethos ismini taşıyan mühürlerin Rhodos Peraiası'nda üretilmiş olduklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amphora Mühürü, Alexandria, Miletos, Miletos amphorası, zeytinyağı.

İÖ c. 261-c. 229 yılları arasında tarihlenen Zenon Papirüsleri, bu tarihler arasında Mısır'a ulaşan ürünler hakkında bilgi veren en önemli belgeler arasında yer almaktadırlar. Ptolemaios II Philadelphos'un ticari işlerine bakan ve hem Akdeniz'de hem de Nil Nehri ve kanallarında taşımacılık yapan ticari deniz ve nehir filolarına sahip Apollonios'un katibi, Kaunoslu Agreophon'un oğlu Zenon tarafından tutulan bu kayıtlara göre¹ Mısır'a Doğu Akdeniz'in önemli üretim merkezlerinden ürünler gelmektedir. Olasılıkla başkent Alexandria'ya ulaşan bu ticari malların bir kısmı kentte tüketilirken, diğer kısmı ülke içlerine gönderilmektedir. Ptolemaios II, III ve IV dönemlerindeki faaliyetlerin kayıtlı olduğu² bu belgelere göre, Khios ve Thasos'dan şarap, Samos'dan toprak (belki kil ?), Theangela'dan bal, Karadeniz kentlerinden fındık, Rhodos'dan şarabın yanı sıra bal, kuru incir ve olasılıkla karnabahar Mısır'a sevk edilmiştir. Samos ve Miletos'dan da zeytinyağının Rhodos'dan Mısır'a sevk edilmek üzere hazırlandığı bilinmektedir³. Kentte yapılan kazı çalışmaları sonucu ele geçen ve müze koleksiyonlarında yer alan amphora ve amphora mühürleri, Alexandria'ya Khios, Thasos, Karadeniz kentleri, Rhodos'un yanı sıra Pamphylia, Kos, Kıbrıs ve Samos ve Miletos'dan gelen ürünlerin ulaştığını kanıtlamaktadır⁴.

¹ Empereur – Tuna 1988, 341; Rostovtzeff 1941, 226.

² Zenon Papirüsleri ile ilgili olarak bkz. Orrieux 1983.

³ Sartre 1995, 77; Rostovtzeff 1941, 226, 228-229; Fraser 1972, 172; Kruit – Worp 2000, 69.

⁴ Şenol, A. K. 2007, 57-76; Cankardeş-Şenol 2007, 33-56; Cankardeş-Şenol 2000; Alkaç, 2012; Empereur 1985, 77.

Son yıllarda Miletos kazılarında ele geçen bir grup amphora mühürü, G. Jöhrens tarafından Miletos kökenli olarak sınıflandırılmıştır⁵. Jöhrens grubu, kil özellikleri, mühürler üzerinde yer alan isimler, yazıtlarındaki düzenleme bakımından bazı mühürlerin sikkelerle benzerliği, sikkeler ve mühürler üzerindeki isimlerin benzerlikleri ve yapılan NAA (Nötron Aktivasyon Analizi) analizlerinden yola çıkarak ayırt etmiştir. CEAlex tarafından Alexandria’da yapılan kurtarma kazılarında ve Alexandria Greko-Romen Müzesi’nde yer alan ve kentte önceki yıllarda yapılan kazı çalışmalarında ele geçen ve Benaki Koleksiyonunda yer alan amphora mühürleri arasında da Miletos kökenli olarak gruplandırılacak olanlar mevcuttur. Bu makalede, Miletos ile Alexandria arasında gerçekleşen ticari ilişkilerin arkeolojik kanıtlarını ortaya koymak, Ptolemaios Krallığı’nın başkentinde bulunan Miletos kökenli olabilecek amphora mühürlerini tanıtmak ve Miletos kökenli olarak sınıflandırılan Βήθος ismini taşıyan mühürlerin, kil özelliklerinden hareketle aslında bu kentin ürünü olmadığını açıklamak amaçlanmıştır. Alexandria’da bulunan Miletos amphora mühürlerinin ilk kez yayınlanması, çalışmanın önemini oluşturmaktadır. Bu çalışmada incelenen CEAlex kazılarında bulunan bazı mühürler, tabaka bilgilerine göre tarihlenmiştir. Buna karşın Alexandria Greko-Romen Müzesi’ndeki amphora mühürleri, buluntu yerleri ve kontekstleri bilinmediği için diğer merkezlerde ele geçen benzerleri gözönüne alınarak tarihlendirme değerlendirmesi yapılmıştır.

Alexandria buluntuları ile ilgili araştırmalarımızda, 13 amphora mühürü Miletos kökenli olarak sınıflandırılmıştır. Bunlar arasında, Jöhrens tarafından Miletos olarak önerilen mühürlerin benzerleri yer alırken, kil özellikleri dikkate alınarak tarafımızdan Miletos üretimi olarak tespit edilen amphora mühürleri de bulunmaktadır. Alexandria’da 8 örnekte Αὐξη(, Βυ(Ε(, Βίων, Βότα, Φω(ve Φωκυ((fig. 1-8) isimleri, kısaltma ya da genitif halde yer almaktadır. İki mühür üzerinde (fig. 10-11) yine ligatür olarak pi, phi ve upsilon harfleri yer almaktadır. Benzer şekilde düzenlenmiş bir diğer mühürde ise, bu kez, alpha, phi ve upsilon harflerinin ligatür olarak verildiği görülmektedir (fig. 9). Bir örnek, sadece phi harfinden (fig. 13) oluşan bir monogram taşımakta, bir mühür de kırık olarak ele geçtiğinden (fig. 12) sadece başlangıcında yer alan hilal biçiminde sigma harfi görülebilmekte, kısaltma veya monogram olup olmadığı anlaşılamamaktadır.

⁵ Jöhrens 2009, 206-235; Jöhrens 2014, 177-219.

Yukarıda söz edilen mühürlerin çoğunluğu Alexandria Greko-Romen Müzesi koleksiyonlarında, Alexandria ve çevresinde ele geçen buluntular arasında yer almaktadırlar. Greko-Romen Müzesi eski Müdürlerince kentin çeşitli yerlerinde ve özellikle nekropolislerde yapılan kazılar sonucu ele geçmiş ve müzeye kazandırılmışlardır. 5 adet mühür ise CEAlex (Alexandria Araştırmaları Merkezi) tarafından kentin çeşitli kesimlerinde gerçekleştirilen kurtarma kazılarında, Lux ve Fouad sektörlerinde, ele geçmiştir.

Fouad sektöründe ele geçen Φωκυ(kısaltmasını (fig. 12) taşıyan mühürün bulunduğu tabakada, İÖ 3 yüzyıl içinde amphora üretimi gerçekleştiren Rhodoslu üreticiler Πιστός I⁶ ve İÖ c. 244-c. 236 – c. 233-c. 220 yılları arasında çalışmış olan Δικαίος⁷’a⁷ ait mühürlü kulplar yer almaktadır. Her iki mühür de (F 129 ve F 207) yuvarlak formlu, merkezi noktalı, tipik düğme formlu mühürlerdir ve kil özellikleri, Rhodos Peraiaisi’nda üretilen amphoralara ait olduklarını göstermektedir⁸. Bu buluntular, Miletos kökenli Φωκυ(kısaltmalı mühür için İÖ 3. yüzyılı, özellikle de, bu yüzyılın ilk çeyreğinden sonra, İÖ c. 220 tarihine kadar olan dönemi önermemize yardımcı olmaktadır. Fouad sektöründe bulunan Fig. 9 ise, dolgu tabakasından ele geçmiştir ve tabakada Hellenistik Dönem’in çeşitli evrelerine tarihlenen, çoğunluğu Rhodos kökenli çok sayıda amphora mühürü yer almaktadır. Lux sektöründe ele geçen mühür (fig. 11), yine dolgu tabakasından gelmesi nedeniyle tarihlemeye yardımcı olabilecek kriterleri taşımamaktadır.

Alexandria buluntuları arasında kil özelliklerine dayanarak Miletos kökenli olduğunu önerdiğimiz ligatür halinde monogramlar taşıyan, halen Alexandria Greko-Romen Müzesi’nde bulunan, üç mühürlü amphora kulpu yer almaktadır. Bunlardan, özellikle, aşağıda fig. 9’da yer alan örneğin benzerlerine Levant ve Mısır’da rastlanmakta ve tarih olarak, buldukları kontektstlerden yola çıkarak İÖ c. 475-400’den İ.Ö. 350’den sonrasına

⁶ Rhodos mühür kronolojisine göre Period I (İ.Ö. c. 304-c. 235)’in sonları ve Period II (İ.Ö. c. 234-c. 199) içerisinde görev yapmış olmalıdır. Rhodos mühür kronolojisi için bkz. Finkielsztein 2001, p. 196.

⁷ Rhodoslu üretici Dikaios’un faaliyeti yönetici Δαμοκράτης I ve olasılıkla Νίκων ile bağlantısı sonucu tarihlenmektedir. Üreticinin Δαμοκράτης I ile bağlantısı Rhodos’dan bir amphora (A 105/MS 577, J.-Y. Empereur’un arşivinden) üzerindeki mühürler yardımıyla tespit edilmiştir. Yönetici Νίκων ile olası bağlantısı ise stilistik incelemeler sonucunda önerilmektedir. Bkz. Cankardeş-Şenol *Lexicon III*, 108-109.

⁸ Üretici Dikaios’un mühürü için bkz. Cankardeş-Şenol – Canoğlu 2009, 151, C9.

kadar farklı öneriler yer almaktadır⁹. Kentin kuruluşu olan İÖ 332/1 tarihi, kentte ele geçen buluntular için terminus oluştursa da, Müzenin kurulduğu erken tarihlerde Alexandria dışındaki merkezlerden-ki Naukratis de bunlardan birisidir-müzeeye eser getirilmiş olduğu bilinmektedir. Bu nedenle fig. 9'un yanısıra, fig. 10 ve 11'de görülen mühürler için, tarafımızdan, Miletos kökenli en erken amphora mühürlerinden hareketle İÖ 4. yüzyıl tarihi önerilmiştir.

Bu çalışmada ayrıca, G. Jöhrens tarafından Miletos buluntularından hareketle¹⁰ Miletos kökenli olarak önerilen Βοηθ(kısaltması taşıyan mühürler de yer almaktadır. Bu mühürlerden 3 tanesi, Alexandria Greko-Romen Müzesi koleksiyonları arasında bulunurken, 2 örnek kentte CEAlex tarafından gerçekleştirilen kurtarma kazılarında Cricket sektöründe ele geçmiştir. Kil özellikleri yardımıyla tarafımızdan Rhodos Peraiası kökenli oldukları önerilmiş ve kulp profillerinden hareketle mühürlü kulplar, İÖ 3. yüzyıl içerisine tarihlenmiştir¹¹. Nitekim, Tanis'de ele geçen aynı kısaltmayı taşıyan mühür, yine Rhodos kökenli olarak sınıflandırılıp İ.Ö. 270 yılına tarihlendirilmiştir¹². Rhodos Peraia'sında gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmalarında da aynı tip mühürlere rastlanmıştır¹³. Alexandria'da ele geçen Peraia (Ἱεροτέλης atölyesine ait olanlar ve tarafımızdan Peraia kökenli olarak sınıflandırılanlar) ve Miletos kökenli amphora mühürlü kulplarının karşılaştırmalı kil analiz çalışmaları, CEAlex bünyesinde Michel Wutmann Laboratuvarında Kimya Mühendisi Mai Abdel Gawad tarafından yapılmakta ve sonuçların yakın zamanda yayınlanması hedeflenmektedir.

Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde bulunan ve CEAlex kurtarma kazılarında ele geçen amphora mühürleri, Miletos ürünlerinin kente ulaştığını kanıtlamaktadır. Yukarıda da söz edildiği gibi, Zenon Papirüslerinde Miletos'dan zeytinyağı geldiğine ilişkin bilgi olmasına karşın, bu çalışmada incelenen mühürlü kulpların ait olduğu amphoraların

⁹ Bibliyografya için makalede "II. Monogram ve Ligatür Halinde Monogramlar Taşıyan Mühürler" başlığı altında yer alan bilgiler ve no. 9-11'e bakınız.

¹⁰ Jöhrens 2009, 209, no. 5.

¹¹ Cankardeş-Şenol 2000, 474-475.

¹² Le Roy 1984, 310-311, no. 11.

¹³ BY 127 (Dr. A. Kaan Şenol'un yürütücülüğünü yaptığı ve 2011'de tamamlanan *Antik Dönemde Marmaris/Bozburun Yarımadası'ndaki (Karia Khersonesosu) Tarımsal ve Endüstriyel Üretim Teknolojileri Işığında Bölgenin Ticari İlişkileri: Bybassos Modeli* başlıklı, 108 K 119 nolu Tübitak Projesi kapsamında bölgede yapılan yüzey araştırmalarında ele geçen amphora mühürleri Dr. Gonca Cankardeş-Şenol tarafından incelenmiştir).

içerikleri bilinmemektedir. Miletos’da şarap üretimi ile ilişkili çok az kaynak mevcuttur ve şaraptan ziyade kent zeytinyağı üretimi ile ünlenmiştir. Kentte ele geçen amphora buluntuları, farklı merkezlerden şarap ithalini belgelerken, bulunduğu coğrafyanın bağcılık yapılmasına elverişli olması, kentin lokal tüketim için şarap üretmiş olabileceğini göstermektedir¹⁴. Ancak, bilindiği üzere, Miletos’un başlıca ticari ürünü zeytinyağıdır ve Alexandria’ya da amphoralar içerisinde daha çok bu ürün ulaşmış olmalıdır.

Miletos kökenli amphoralara ait mühürlerin bulunduğu merkezlerden hareketle, Hellenistik Dönem boyunca kentin Doğu Akdeniz tüketim merkezleri ile ilişkisi belirlenebilmektedir. Buna göre Miletos, Anadolu’da Didyma, Ephesos, Iasos, Pergamon, Mısır’da Crocodilopolis/Arsinoe, Naukratis, Levant’da Tel Akko, Tel Michel ve Tel Kinniyeh’in yanısıra Atina ve Sinope gibi bazı Karadeniz kentleriyle de ticari ilişkilerde bulunmuştur (fig. 19). Miletos’a yakın kentlerdeki buluntular, Miletos ürünlerinin lokal olarak daha yoğun tüketildiğini gösterirken, Mısır’daki merkezler ve özellikle Alexandria’da ele geçen örnekler, Miletos’un başlıca pazarlarından birisinin burası olduğunu vurgulamaktadır.

Aşağıda, Miletos kökenli amphoralara ait mühürler, üzerlerinde yer alan yazıtların niteliğine göre, “Tam veya kısaltma isim taşıyan mühürler” ve “Monogram ve ligatür halinde monogramlar taşıyan mühürler” olmak üzere 2 bölümde sunulmaktadır. 3. Bölümde Rhodos Peraia’sında amphora ürettiği düşünülen Boethos’un amphoralarına ait mühürler yer almaktadır. Her üç bölümde de sözü edilen ismi taşıyan mühürlere ve isimlere ilişkin bilgilerin ardından Alexandria’da ele geçen amphora mühür örnekleri yer almaktadır. Mühür fotoğraf ve kopyaları 1/1 ölçeklidir. Alexandria kazılarında ele geçen mühürlü kulpların kil özellikleri ve mikroskopla çekilmiş fotoğrafları da eklenmiştir¹⁵.

I. Tam veya Kısaltma İsim Taşıyan Mühürler

Fig. 1

Αὐξή(

¹⁴ Miletos’da zeytinyağı ve şarap üretimine ilişkin bkz. Greaves 2002, 29-30.

¹⁵ Mühür fotoğrafları ve mikroskopla çekilen kil fotoğrafları için Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü öğrencisi Gökmen Elmalı’ya teşekkür ederiz.

Alexandria'da Αὐξη(kısıltmasını taşıyan tek mühür, Fouad sektöründe gerçekleştirilen kazılarda ele geçmiştir. Köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen forma sahip mühürde kısaltma isim retrograd olarak yazılmıştır. Iasos¹⁶ ve Ephesos'da¹⁷ bu kısaltmayı taşıyan mühürler bulunmuş ve ismin tam halinin Αὐξησις olduğu önerilmiştir. Didyma'da ele geçen mühürlerde isim, tek satırda yazılmış Αὐξ(ve Αὐξη(, ve iki satırda yazılmış Αὐξησι(olarak yer almaktadır¹⁸. Ayrıca, Miletos'da ismin Αὐξησι(ve Αὐξη(Θ(şeklinde yazıldığı kalıplar da tespit edilmiştir¹⁹. Söz konusu buluntular, bu ismi taşıyan farklı kalıpların olduğuna işaret etmektedir.

Αὐξησις veya Αὐξησιβιος isminin kısaltma olarak yer aldığı mühürlere sahip amphoraların formları bilinmemektedir. Ancak Miletos buluntularından hareketle bu amphoraların hem tek hem de ikiz kulpa sahip olabildikleri anlaşılmaktadır. Bu kentte ele geçen Αὐξη(, Αὐξησι(ve Αὐξησι(yazıtını taşıyan mühürlü kulpların kil analizleri, Miletos grubu serisine yakın kil özellikleri taşıdıklarını ortaya koymuştur²⁰.

Atina Agorası'ndan bu yazıtı sahip yayınlanmamış bir mühürün (SS 10858) ele geçtiği, kontekstte²¹, Rhodoslu yöneticilerden Σώδαμος (İÖ c. 195) ve Ἰέρων I'in (İÖ c. 186) isimlerinin yazılı olduğu amphora mühürleri ve İÖ 200-180 yılları arasına tarihlenen bir sikke bulunmuştur²². Bundan yola çıkılarak, Αὐξησιβιος veya Αὐξησις mühürlerinin dönemi için İÖ 3. yüzyılın sonu-erken 2. yüzyıl önerilmiştir²³. Yukarıda bahsedilen kentler dışında Crocodilopolis-Arsinoe'de (Mısır)²⁴ ve Varna Müzesi'nde de yayınlanmış birer mühür yer almaktadır²⁵. Fouad sektörü ile Didyma'da²⁶ ele geçen Αὐξη(mühürleri aynı kalıptan elde edilmiştir.

¹⁶ Lodi 2014, 42, no. 1-2, fig. 11; Levi 1965-1966, 562, no. 58, fig. 7.

¹⁷ Lawall 2007, 53, AH 65, taf. 11.

¹⁸ Jöhrens 2004, 162-163, A 39-43.

¹⁹ Jöhrens 2014, 182, no 13. Yayında Θ monogramı, Miletos'da yazıtlarında yer alan Θ(ἑανδρος) ismi ile ilişkilendirilmiştir (Bkz. LGPN V.B. p. 191).

²⁰ Jöhrens 2009, 213, no 20.

²¹ Jöhrens 2004, 162.

²² Rotroff 1982, 106; Lawall 2007, 53-54. Bu kontekstte mühürleri ele geçen Rhodoslu yöneticilerin görevli oldukları yıl için bkz. Finkielsztejn 2001, 192.

²³ Jöhrens 2009, 213, no 20.

²⁴ Empereur 1977, 230, no. 862.

²⁵ Mircev 1958, 62, no 308, tab. XXXIX, 6.

²⁶ Jöhrens 2004, 162, A 39.

Fig. 2

Bı(, E(

Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde üst satırda Bı(kısaltmasının ve alt satırda E(monogramının birlikte görüldüğü bir mühür yer almaktadır. Kulp formu ve kil özellikleri nedeniyle bu mühürlü kulpun Miletos grubuna benzerliği tarafımızdan tespit edilmiştir. Bı(kısaltmasının aşağıda sözü edilen Βίωv ile ilişkili olması mümkündür. İkinci satırda yer alan epsilon monogramı da olasılıkla ikinci bir isme, eğer Βίωv yönetici adı ise ikinci isim epsilon harfi ile başlayan bir üreticiye ait olmalıdır.

Fig. 3–4

Βίωv

Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde farklı kalıplardan elde edilmiş Βίωv ismini taşıyan iki adet amphora mühürü bulunmaktadır. Bu mühürlerin, Miletos buluntularından farklı kalıplarından elde edilmiş oldukları anlaşılmaktadır. Dikdörtgen forma sahip mühürlerde nominatif haldeki isim tek satırda yer almaktadır. Miletos buluntuları arasında ismin hem nominatif hem de genitif halde Βίωvoç şeklinde yazılı olduğu mühürler mevcuttur²⁷. Ayrıca, bazı örneklerde isim çerçeve içerisinde bulunmaktadır²⁸. Βίωv ismi, Miletos kent sikkeleri üzerinde yönetici adı olarak tespit edilmiştir. Amphora mühürleri ve sikkeler üzerinde bu ismi taşıyan yazıtların karakterlerinin benzerlikler taşıdığı görülmüştür²⁹. Βίωv ismini taşıyan mühürler, Miletos'da İÖ geç 4. yüzyıl-erken 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir³⁰. Aynı ismi taşıyan mühürlere Crocodilopolis/Arsinoe, Pergamon³¹ ve Hermitage Koleksiyonu'nda³² rastlanmaktadır. Pergamon'dan ele geçen iki örnek, Nikandros Grubu'na ait olarak sınıflandırılmıştır. Mühür stilleri de Miletos buluntularından tamamen farklılık göstermektedir. Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde ve Delos buluntuları arasında da aynı ismi taşıyan

²⁷ Jöhrens 2014, 182, no. 17-18.

²⁸ Jöhrens 2009, 208, no. 3; Jöhrens 2014, 182, no. 14.

²⁹ Jöhrens 2009, 208-209, no. 3-4.

³⁰ Jöhrens 2014, 182, no. 14-18.

³¹ Empereur 1977, 230, no. 863 (isim genitif haldedir ve köken belirtilmemiştir); Börker – Burow 1998, 115, no. 532-533, taf. 35.

³² Pridik 1917, 110, no. 202.

ancak kil özellikleri ve mühür stilleri bakımından Nikandros Grubu olarak sınıflandırdığımız örnekler tespit edilmiştir³³.

Fig. 5-6

Βότας

Fouad sektöründe yapılan kazılarda, genitif haldeki Βότας ismini taşıyan bir adet mühür bulunmuştur. Bu kazı alanı buluntusu dışında, diğer bir mühür de Alexandria Greko-Romen Müzesi Koleksiyonlarında yer almaktadır. Her iki mühürün farklı kalıplardan elde edildiği anlaşılmaktadır. Jöhrens, bu ismi taşıyan mühürün bulunduğu amphora kulpunun kil, kil çekirdeği ve yüzey renginin Αὔξησις mühürleri ile benzer olduğunu, Βότας örneklerinin buluntu yoğunluğu ve bu ismin Miletos kentindeki kanıtı nedeniyle, grubun kökeninin Miletos'un çevresi olabileceğini belirtmektedir³⁴. Βότας adını taşıyan mühürler, Alexandria ve Miletos dışında, Didyma³⁵ ve Iasos'da³⁶ da görülmektedir. İsim bazı dikdörtgen formlu mühürlerde yine genitif halde iki satır olarak ya da yuvarlak formlu mühürlerde Bo(şeklinde kısaltma olarak yer alabilmektedir. Βότας mühürleri, Miletos kazılarında İÖ geç 4. yüzyıl / erken 3. yüzyıla tarihlenmiştir³⁷.

Fig. 7

Φω(

Alexandria'da CEAlex tarafından gerçekleştirilen kazı çalışmalarında Lux sektöründe, üzerindeki mühürde Φω(kısaltmasının yer aldığı bir amphora kulpu ele geçmiştir. Dikdörtgen formdaki mühürde yer alan Φω(kısaltması, retrograd olarak yazılmıştır. Bu kısaltmaya sahip mühürlere, Iasos³⁸ ve Miletos³⁹ kazılarında rastlanmaktadır. Söz konusu merkezlerdeki mühürlerde yazıt bazı örneklerde normal (soldan sağa) bazı örneklerde de,

³³ ABC N 758.29 ve ABC N 759. 64. Nikandros Grubu amphora mühürleri üzerinde görülen isimler için bkz. Cankardeş-Şenol 2010, 131-132. Delos'da ele geçen aynı ismi taşıyan Nikandros Grubu'na ait mühürlü kulp (TD 3027) için bkz. http://www.amphoralex.org/timbres_delos/delos_affiche_timbre_nikandros.php.

³⁴ Jöhrens 2009, 211, no. 9.

³⁵ Jöhrens 2004, 163, A 44.

³⁶ Levi – Carratelli 1961/1962, 611, no. 18, fig. 45; Lodi 2014, 42, inv. 707 ve 4551.

³⁷ Jöhrens 2014, 182-183, no. 19-21.

³⁸ Levi – Carratelli 1961/1962, 628, no. 121, fig. 52; Lodi 2014, 22, no. 385 (Heraklea Pontika olarak sınıflandırılan mühürdeki kısaltma Φώ(κρῖτος) olarak tamamlanmış ve bu isimdeki yönetici ile ilişkilendirilip Brashinsky Grup IV'e, İ.Ö. IV. yüzyılın sonu-3. yüzyılın başına tarihlenmiştir).

³⁹ Jöhrens 2009, 212, no. 14-15; Jöhrens 2014, 185, no. 38-47.

Lux sektöründeki mühürde olduğu gibi, retrograd olarak görülmektedir. Kısaltmanın, Φωκυ(kısaltma mühürleri ile ilişkili olması mümkündür. Cf. aşağıda Φωκυ(.

Fig. 8

Φωκυ(

Fouad sektöründe, CEAlex tarafından yapılan kazı çalışmalarında Φωκυ(kısaltmasına sahip bir mühür ele geçmiştir. Dikdörtgen mühürdeki yazıtta kısaltma isim tek satır halinde yer almaktadır. Bu kısaltmaya sahip mühürler, Miletos'da yoğun olarak ele geçmiştir⁴⁰. Atina'dan da iki örnek bilinmektedir⁴¹. Kısaltma, İÖ 4.-3. yüzyıllara tarihlenen yazıtlarda tespit edilen Φωκυ(λίδης) (?) veya Φωκύ(λος) (?) isimleri ile ilişkilendirilmiştir⁴². Alexandria'daki Φωκυ(kısaltmasına sahip bu mühür Fouad sektöründe Rhodoslu üreticiler Πίστος I ve Δικαίος'un isimlerinin yazılı olduğu mühürlerle aynı tabakada ele geçmiştir⁴³. Bu iki üreticinin amphora üretim faaliyeti, İÖ 3. yüzyılın ortasından sonra, yaklaşık İÖ 220'ye kadar olan dönemde gerçekleşmiş olmalıdır⁴⁴.

II. Monogram ve Ligatür Halinde Monogramlar Taşıyan Mühürler

Fig. 9

A Φ Υ ?

Üç harfin ligatür halde yer aldığı dikdörtgen formlu amphora mühürü Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde yer almaktadır. Üstte upsilon, ortada phi ve altta alpha harfleri görülmektedir. Bunların, birbirinden bağımsız monogramlar olabileceği gibi bir ismin kısaltması da olmaları mümkündür.

⁴⁰ Jöhrens 2009, 211-212, no. 12-13.

⁴¹ Atina'dan örnekler SS 12009 ve EM 74. Jöhrens 2009, 212, no. 13. Ayrıca bkz. Jöhrens 2009, 210, no. 7.

⁴² Jöhrens 2014, 185, no. 36-37.

⁴³ F 129 ve F 207. Üretici Δικαίος için bkz. Cankardeş-Şenol – Canoğlu 2009, 151-152, C9 ve C10 ve Πίστος I için bkz. Cankardeş-Şenol – Canoğlu 2009, 156, C25; Rhodos Peraiasi üretimi amphora mühürlerinin tarihlenmesi için bkz. Cankardeş-Şenol 2006, 67-68.

⁴⁴ Bkz. Bu makalede dipnot 7.

Benzer örnekler Doğu Akdeniz’de bazı tüketim merkezlerinde rastlanmaktadır. İsrail’de Tel Michal’de⁴⁵ bulunan örnek İÖ c. 475-400 yıllarına tarihlenmiştir. “Cypriot Plain White Ware VI” grubu altında ele alınan mühürlü kulpu korunmuş olan bu amphora parçasının kökeni tam olarak tespit edilememekle birlikte bir Yunan amphorasına ait olabileceği, hatta V. Grace’in “Samian Amphoras” makalesinde yer alan bir örnekle benzer olduğu belirtilmiştir⁴⁶. Mühürlü kulpu korunmuş olan bu amphora parçası ile aynı grupta değerlendirilen bir diğer parçanın petrografik analizleri yapılmış ve özellikle, sınıflandırmalarımızda belirleyici olan ve Batı Anadolu’ya mal ettiğimiz, kilinde yoğun mikanın varlığı tespit edilmiştir⁴⁷. Benzer bir mühür, Atina’da Kerameikos’daki kontekstten hareketle⁴⁸ İÖ 440-436’ya tarihlenmiştir. Sinop’ta ele geçen buluntu, kökeni bilinmeyen grup içerisinde ele alınmıştır. Yazar, bu tip mühürlerin Güney İonia kökenli amphoralar üzerinde görüldüğüne değinmektedir. Khalkidiki yarımadası üzerinde yer alan Aphytis kenti ile bağlantısının çok güçlü olmadığını vurgulamıştır.⁴⁹

Tel Keisan yakınlarında Khirbet Kinniyeh’deki aynı tip mühürlü kulp ise, çoğu buluntunun olduğu gibi, İÖ 4. yüzyıla tarihlenmiştir⁵⁰. Tel Akko’da aynı monogramları taşıyan farklı kalıplardan elde edilmiş beş örnek ele geçmiştir⁵¹. Halen Hermitage Koleksiyonu’nda yer alan benzer örnekler ise Pridik tarafından yayınlanmıştır⁵². Naukratis’de ele geçen ve British Museum’da yer alan, kökeni belirtilmemiş bu tip mühürler, farklı kalıplardan elde edilmiş olmak üzere, 10 örnekle temsil edilmektedir. ’Αφϋ(olarak okunan yazıtın yer aldığı mühürlü kulplar, Atina Agorası’ndaki depozitten hareketle İÖ 5. yüzyılın ortasına tarihlenmekte ancak yazar aynı tip mühürlerin Kabyle’de ele geçmesi nedeniyle İÖ 350’den önceye tarihlenemeyeceklerini vurgulamaktadır⁵³. Mısır’daki diğer buluntu, halen

⁴⁵ Goldberg – Singer-Avitz – Horowitz 1989, 264, no. 3; Conrad 1989, 339-340.

⁴⁶ Conrad 1989 340; Grace 1971, 75, fig. 3.

⁴⁷ Goldberg – Singer-Avitz – Horowitz 1989, 264-265, no. 3-4.

⁴⁸ Knigge 1975, 456, fig. 4 (*non vidi*).

⁴⁹ Garlan 2007, 192, no. 84.

⁵⁰ Herzog – Negbi – Moshkovitz 1978, 253, no. 105, pl. 87:90a, K38 (*non vidi*); Conrad 1989, 339 (Yazar, makalesinde yer alan mühürlü kulp ile benzerliğinden dolayı İÖ. 5. yüzyıla tarihlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır).

⁵¹ Conrad 1989, 339. Tel Akko’dan ele geçen mühürler için bkz. agm. 445, pl. 74, no. 4-8.

⁵² Pridik 1917, 105, no. 15-16, pl. XVI, no. 11. Yayında, no. 17-18 ve no. 19-20, pl. XVI, no. 12-13’deki mühürler de aynı karaktere sahip olup phi, psi ve alt kısımda delta, tau ya da alpha’ya benzeyebilen ancak tanımlanamayan bir harf içermektedir.

⁵³ Johnston 2014, 9, fig. 15.

Kahire Müzesi'nde yer almaktadır. Milne tarafından yayınlanan mühürdeki yazıt Φάυς(του) olarak okunmuştur⁵⁴.

Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde korunan aşağıdaki mühürlü kulpun buluntu yeri ve ilgili konteksti belirtilmemiştir. Müzede, kent içinde yapılan kazılardan ele geçen mühürlerin yanı sıra, Alexandria çevresinden ve hatta Naukratis'den çeşitli buluntuların da yer aldığı bilinmektedir. Ancak, yukarıda değinildiği gibi Kabyle'de benzerlerinin ele geçmesi, mühürlü kulpun İÖ 350'den sonraya tarihlenmesini daha mümkün kılmaktadır. Bunun yanı sıra, Miletos kökenli en erken mühürlü amphoraların İÖ 4. yüzyıl sonuna tarihlenmesinden hareketle, bu mühür için de aynı önerinin getirilmesi mümkün görünmektedir.

Fig. 10-11

Υ Π Φ

Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde yer alan ve olasılıkla aynı kalıptan elde edilmiş iki mühürlü kulpun Miletos üretimi olabileceği, kil özelliklerinden ve kulp formundan hareketle tarafımızdan önerilmektedir. Yuvarlak formdaki mühürde, üstte upsilon, altında pi ve içerisinde phi harfi görülmektedir. Tamamı korunmamış ancak benzeri olduğunu düşündüğümüz bir örnek Pridik tarafından yayınlanmıştır⁵⁵. Bu mühürleri, yukarıda sözü edilen, ligatür ΑΦΥ mühürlerine benzerliğinden dolayı İÖ 4. yüzyıla tarihlenmek mümkündür.

Fig. 12

Σ[.....]

Fouad sektöründeki kazılarda ele geçen, dikdörtgen formlu mühür taşıyan bu kulp, kil özellikleri ve formundan hareketle Miletos grubu içinde yer alması gerekmektedir. Kısmen kırık olan mühürde hilal biçiminde sigma ile başlayan bir isim yer almaktadır. İsim, ya bir kaç harften oluşan bir kısaltma, ya da nominatif veya genitif halde verilmiş olabilir. Ele geçtiği dolgu tabakasında, İÖ 4. yüzyılın sonundan İÖ 1. yüzyılın ilk yarısına kadar olan döneme tarihlenebilen farklı kökenlere sahip amphora mühürleri yer almakta, Miletos kökenli olduğunu önerdiğimiz mühürlü kulp için İÖ 4. yüzyıldan daha kesin bir tarihlenme yapmaya olanak bulunmamaktadır.

⁵⁴ Milne 1905, 127, no. 26109.

⁵⁵ Pridik 1917, 106, no. 92, pl. XVI, no. 49.

Fig. 13

Φ

Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde, Φ monogramını taşıyan yuvarlak formlu bir amphora mühürü yer almaktadır. Aynı monograma sahip mühürler, Miletos'dan bilinmektedir. Bu kentteki örneklerde monogram, ikiz veya oval kesitli kulp üzerinde sarmaşık yaprağı formuna sahip mühürlerde yer almaktadır⁵⁶. Kil özellikleri ve kulp formu, Miletos grubu olarak sınıflandırılan mühürlü kulplarla benzerlik gösterdiği için, bu mühürlü kulpun da Miletos kökenli olabileceği düşünülmektedir. Phi monogramının yukarıda sözü edilen, Φω(ve Φωκυ(kısaltması ile ya da Miletos'da rastlanan diğer phi harfi ile başlayan isimlerle⁵⁷ ilişkili olması ve İÖ 3. yüzyıl içine tarihlenmesi mümkündür.

III. Boethos Mühürleri**Fig. 14-18**

Βόηθος

Alexandria Greko-Romen Müzesi ve CEAlex kurtarma kazıları buluntuları arasında kısaltma olarak Βόηθος ismini taşıyan 5 adet mühür yer almaktadır. Mühürlerin yer aldığı kulpların kil yapısı ve özellikle mika katkısının bulunmaması, Peraia üretimine benzerlik göstermektedir. Rhodos Peraia'sında gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmalarında da aynı tip mühürlere rastlanmıştır⁵⁸. Tanis'de ele geçen örnek de Rhodos kökenli olarak sınıflandırılmış ve İÖ c. 270 yılına tarihlenmiştir⁵⁹. Aynı üreticiye ait olduğu düşünülen yuvarlak formlu mühürlerde isim genitif halde retrograd olarak ligatür biçiminde yazılmış olup, örnekleri Alexandria'nın yanı sıra yoğunlukla Peraia'da da ele geçmiştir⁶⁰.

⁵⁶ Jöhrens 2009, 214, no. 24-25; Jöhrens 2014, 185, no. 48.

⁵⁷ Örneğin, Φωνόδικος. Bkz. Jöhrens 2009, 210, no. 7-8; Jöhrens 2014, 184, no. 34-35.

⁵⁸ Bybassos yüzey araştırmalarından ele geçen bu mühür (BY 127) ve diğer amphora mühür buluntuları G. Cankardeş-Şenol tarafından sınıflandırılmıştır. Rhodos Peraiası'nda Söğüt-Naldöken civarında ele geçen mühürler için bkz. Doğer – Cankardeş-Şenol 1997, 40-41, no. 9-10.

⁵⁹ Le Roy 1984, 310, no. 11.

⁶⁰ Şenol – Şenol – Doğer 2004, 358, fig. 20; Cf. Gramatopol – Bordea 1969, 255, no. 1036; Held – Cankardeş-Şenol – Şenol 2011, 334, no. 340, fig. 11. Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde Βόηθος'a ait yuvarlak formlu 7 mühür yer almaktadır. Bybassos yüzey araştırmalarında da yayınlanmamış iki örnek bulunmaktadır (BY 288 ve BY 326). Held – Cankardeş-Şenol – Şenol 2011, 334, no. 340, fig. 11. Üreticinin yuvarlak formlu mühürleri için ayrıca bkz. www.amphoralex.org.

Miletos'da Βοίηθος adında, İÖ 2. yüzyılda görevli olduğu bilinen bir sikke memurunun olmasından yola çıkarak, Βόηθος isminin bir önceki ismin değişik bir formu olabileceği önerilmiştir. Bu kısaltmayı taşıyan mühürler de Miletos kökenli olarak sınıflandırılmıştır⁶¹. Ancak aşağıda sunulan dikdörtgen formlu Βόηθ(kısaltması taşıyan ve yukarıda sözü edilen yuvarlak formlu ve ligatür Βόηθου yazıtını taşıyan tipteki mühür örnekleri Rhodos Peraisi'nda amphora üretiminde bulunmuş üretici Βόηθος'a ait olmalıydılar. Üretici Βόηθος'un Rhodos'da ele geçen bir amphorası, İÖ c. 267'de yöneticilik yapan Ἀντιλέων tarafından tarihlenmekte⁶² ve üreticinin İÖ 3. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen faaliyetini kanıtlamaktadır.

KATALOG

I. Tam veya Kısaltma İsim Taşıyan Mühürler

Fig. 1 a-b-c

Fou.03.10760.16 (F 140). Köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen, 3.2 x 1.3 cm, bir satır kısaltma retrograd yazıt. Hamur rengi: 7.5 YR 7/6 reddish yellow, yüzey rengi: 10 YR 8/4 very pale brown⁶³.

Αὐξή(*retr.*

Fig. 2 a-b

MGR 1070.12 (P.11023). Dikdörtgen, 1.7 x 1.1 cm, iki satır kısaltma yazıt.

Βι(

E(

Fig. 3 a-b

MGR 1068.25 (P.11300). Dikdörtgen, 2.6 x 1.1 cm, bir satır yazıt.

Βίωv

⁶¹ Miletos'da ele geçen, üzerindeki isim Βόηθος olarak restore edilen tamamı korunmamış mühür için ve sikke memuru olduğuna ilişkin kaynakça için bkz. Jöhrens 2009, 209, no. 5. Sağ kısmı kırık olan mühürde sadece beta ve omikron harfleri ve yazar tarafından eta olarak yorumlanan harfin sol dikey bacağı görünmektedir. Ancak dik çizginin üst kısmında sola doğru uzanan silik bir yatay çizgi bulunmakta ve bunu kanıtlayacak biçimde, omikron ve dikey çizgi arasında normalden fazla bir boşluk yer almaktadır. Bu nedenle bu mühürdeki yazıtı Βοτῶ olarak restore etmek gerekmektedir. Dolayısıyla mühür, Βόηθος'a değil, Βότας'a aittir.

⁶² Rhodes, MS 165 (J.-Y. Empereur'un arşivinden).

⁶³ Munsell Soil Color Charts, 1998.

Fig. 4 a-b

MGR 1068.30 (P.11269). Dikdörtgen, 2.7 x 1.3 cm, bir satır yazıt.

Βίωv

Fig. 5 a-b-c

Fou.03.10748.11 (F 139). Dikdörtgen, 2.4 x 0.9 cm, bir satır yazıt. Hamur rengi: 10 YR 8/4 very pale brown, yüzey rengi: 7.5 YR 7/6 reddish yellow.

Βοτᾶ

Fig. 6 a-b

MGR 1073.4 (P. 0189). Dikdörtgen, ? x 0.7 cm, bir satır yazıt, beta retrograde. Aynı kalıptan elde edilmiş mühürler Miletos ve Didyma buluntuları arasında yer almaktadır⁶⁴.

[B]οτᾶ

Fig. 7 a-b-c

Lux. 02. 30727. 51. 15 (L 279). Dikdörtgen, 1.4 x 1.0 cm, bir satır kısaltma retrograd yazıt. Hamur rengi: 2.5 YR 6/8 light red, yüzey rengi: 7.5 YR 8/4 pink, katkı maddeleri: çok mika, az kalker, az taşçık.

Φω(retr.

Fig. 8 a-b-c-d

Fou.04.11048.10 (F 206). Dikdörtgen, 2.9 x 1.0 cm, bir satır kısaltma yazıt. Hamur rengi: 5 YR 7/6 reddish yellow, yüzey rengi: 7.5 YR 8/4 pink. Çizim: R. Leffy.

Φωκυ(

II. Monogram ve Ligatür Halinde Monogramlar Taşıyan Mühürler**Fig. 9 a-b**

MGR P.11326. Dikdörtgen, 2.2 x 1.3 cm, alpha, phi ve upsilon ligatür halinde monogramlar veya ligatür halinde kısaltma. Tel Akko'dan ele geçen benzer mühür için bkz. Conrad 1989, 445, pl. 74, no. 7. Sinope'den ele geçen benzer bir mühür için bkz. Garlan 2004, 192, no. 84.

Υ

Φ

A ?

⁶⁴ Jöhrens 2004, 163, A 44; Jöhrens 2009, 211, no. 9; Jöhrens 2014, 183, no. 20. Alexandria örneğinde beta harfi korunmamıştır ancak Miletos ve Didyma'dan aynı kalıptan elde edilen mühürler yardımıyla harfin retrograd olduğu anlaşılmaktadır.

Fig. 10

MGR 1029.3 (P.10891). Yuvarlak, R. 1.8 cm, pi, upsilon ve phi ligatür.

Υ
Π
Φ ?

Fig. 11 a-b

MGR 1062.34 (P.10894). Yuvarlak, R. 1.8 cm, pi, upsilon ve phi ? ligatür.

Υ
Φ
Π

Fig. 12 a-b-c

Fou.00. 10028. 40. 188 (F 028). Dikdörtgen, ? x 1.1 cm, bir satır yazıt, hilal biçiminde sigma, hamur rengi: 5 YR 6/8 reddish yellow.

Σ[.....]

Fig. 13 a-b

MGR 1071.14 (P.10914). Köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen, 1.5 x 1.4 cm, monogram (phi).

Φ

III. Boethos Mühürleri**Fig. 14 a-b**

MGR 1068.4 (P.11274). Dikdörtgen, 2.6 x 0.9 cm, bir satır kısaltma yazıt. Kalıp: RF-BOHΘΟΣ-001. Olasılıkla aynı kalıptan elde edilmiş bir mühür için bkz. Doğer – Cankardeş-Şenol 1997, 40, no. 9.

Βόηθ(

Fig. 15 a-b

MGR 1068.20 (P.11272). Dikdörtgen, 2.4 x 0.9 cm, bir satır kısaltma yazıt. Kalıp: RF-BOHΘΟΣ-001.

Βόηθ(

Fig. 16 a-b

MGR 1068.21 (P.11283). Dikdörtgen, 2.4 x 0.9 cm, bir satır kısaltma yazıt. Kalıp: RF-BOHΘΟΣ-004. Aynı kalıptan elde edilmiş mühürler için bkz. Doğer – Şenol 1997, 41, no. 10. Cankardeş-Şenol – Şenol – Doğer 2004, 358, fig. 19; Kuleff – Stoyanov – Pernicka 2007, 57, no. K-850.SBO; Sztetyllo 2000, 148, no. 251. Cf. Kawanishi – Suto 2005, 166, no. 305.

Βόηθ(

Fig. 17 a-b-c

CRI.97.6075.01 (CRI 161). Dikdörtgen, 2.5 x 0.9 cm, bir satır kısaltma yazıt.
Hamur rengi: 2.5 YR 6/8 light red, yüzey rengi: 5 YR 6/6 reddish yellow. Kalıp: RF-BOHΘΣ-001. Bkz. Cankardeş-Şenol 2000, 474, no. 125.

Bónηθ(

Fig. 18 a-b-c

CRI.97.6002.01.03 (CRI 170). Dikdörtgen, ? x 0.8 cm, bir satır kısaltma yazıt.
Hamur rengi: 5 YR 6/8 reddish yellow, yüzey rengi: 5 YR 7/4 pink. Kalıp: RF-BOHΘΣ-004. Bkz. Cankardeş-Şenol 2000, 475, no. 126.

Bónηθ(

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Alkaç 2012 Alkaç, E., Hellenistik Dönem’de Khios’da Mühürlü Amphora Üretimi ve Mühürleme Sistemleri (Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Mersin.
- Börker – Burow 1998 Börker, C. – J. Burow, Die Hellenistischen amphorenstempeln aus Pergamon, Der Pergamon-Komplex. Pergamenische Forschungen, 11, Berlin.
- Cankardeş-Şenol 2000 Cankardeş-Şenol, G., İskenderiye (Mısır) Kurtarma Kazılarında Ele Geçen Hellenistik Dönem Amphora Mühürleri (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Cankardeş-Şenol – Şenol – Doğer 2004 Cankardeş-Şenol, G. – A.K. Şenol – E. Doğer, “Amphora Production in the Rhodian Peraea in the Hellenistic Period”, Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean, Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, (ed. J. Eiring, J. Lund), Monographs of the Danish Institute at Athens V, 353-360.
- Cankardeş-Şenol 2006 Cankardeş-Şenol, G., Klasik ve Hellenistik Dönemde Mühürlü Amphora Üreten Merkezler ve Mühürleme Sistemleri, İstanbul.
- Cankardeş-Şenol 2007 Cankardeş-Şenol, G., “Stamped Amphora Handles Found in the Rescue Excavations of CEAlex in Alexandria”, Cahiers de la Céramique Egyptienne, 8/I, (ed. eds. S. Marchand et A. Marangou), Amphores d’Égypte de la Basse Époque à l’époque arabe, IFAO, Le Caire, 33-56.
- Cankardeş-Şenol – Canoğlu 2009 Cankardeş-Şenol, G. – E. Canoğlu, “Mısır-Alexandria Greko-Romen Müzesi’nde Bulunan Düğme Formlu Mühürler”, Arkeoloji Dergisi XIV/2, 109-164.
- Cankardeş-Şenol 2010 Cankardeş-Şenol, G., “Nikandros Group: Matrix Studies on the Amphora Stamps of the Group”, Olba XVIII, 125-139.
- Cankardeş-Şenol, *Lexicon III*
G. Cankardeş-Şenol, Lexicon of Eponym Dies on Rhodian Amphora Stamps, Volume III, Eponyms Α- Σ, Études Alexandrines, Amphorallex 5 (baskıda).
- Conrad 1989 Conrad, D., “Notes on a Stamped Amphora Handle”, Excavations at Tel Michal (ed. Z. Herzog, G. Rapp, O. Negbi), University Institute of Archaeology Monograph Series 8, Minnea – Tel Aviv, 339-340.
- Doğer – Cankardeş-Şenol 1997 Doğer, E. – G. Cankardeş-Şenol, “Batı Anadolu’daki Yüzey Araştırmalarında Ele Geçmiş Bir Grup Amphora Mühürü”, Arkeoloji Dergisi V, 33-50.

- Empereur 1977 Empereur, J.Y., Catalogue des timbres amphoriques de Medinet-El-Fayoum (Crocodilopolis - Arsinoe). Université Paris IV, Paris (yayınlanmamış doktora tezi).
- Empereur – Tuna 1988 Empereur, J.Y. – N. Tuna., “Zénon de Caunos et l’épave de Serçelimanı”, Bulletin Correspondance Hellénique CXII, 341-357.
- Finkielsztejn 2001 Finkielsztejn, G., Chronologie Détaillée et Révisée des Éponymes Amphoriques Rhodiens, de 270 á 108 av. J.–C. environ, BAR International Series 990, Oxford.
- Held – Cankardeş-Şenol – Şenol 2011 Held, W. – G. Cankardeş-Şenol – A.K. Şenol, “2009 Yılı Bybassos Araştırması”, AST 28/3, 325-340.
- Herzog – Negbi – Moshkovitz 1978 Herzog, Z. – O. Negbi – S. Moshkovitz, “Excavations at Tel Michal, 1977”, Tel Aviv 5, 99-130 (*non vidi*).
- Fraser 1972 Fraser, P.M., Ptolemaic Alexandria, Oxford.
- Garlan 2004 Garlan, Y., “Les timbres amphoriques étrangers trouvés á Sinope”, Anatolia Antiqua, Tome 15, 2007, 187-195.
- Goldberg – Singer-Avitz – Horowitz 1989 Goldberg P. – L. Singer-Avitz – A. Horowitz, “Petrographic Analysis of Persian Period Pottery”, Excavations at Tel Michal (ed. Z. Herzog, G. Rapp, O. Negbi), University Institute of Archaeology Monograph Series 8, Minnea – Tel Aviv, 264-266.
- Gramatopol – Bordea 1969 Gramatopol, M. – Bordea, P., “Amphora Stamps from Callatis and South Dobrudja”, Dacia N.S. XIII, 1969, 127-156.
- Grace 1971 Grace, V., “Samian Amphoras”, Hesperia 40, 3, 52-95.
- Greaves 2002 Greaves, A.M., Miletos, A History, London and New York.
- Johnston 2014 Johnston, A., “Naukratis: Greeks in Egypt”, www.britishmuseum.org/pdf/Johnston_Stamped_amphorae_SF_AV.pdf.
- Jöhrens 2004 Jöhrens, G., “Amphorenstempel aus Didyma”, in: Die hellenistische und frühkaiserzeitliche Gebrauchskeramik. auf Grundlage der stratifizierten Fundkeramik aus dem Bereich der Heiligen Strasse (ed. U. Wintermeyer – H. Bumke), 153-164, Mainz.
- Jöhrens 2009 Jöhrens, G., “Funde aus Milet, XXVII. Amphorenstempel aus den Grabungen in Milet 1899-2007”, AA 2007/I, 205-235.
- Jöhrens 2014 Jöhrens, G., “Funde aus Milet, XXIX. Amphorenstempel aus den Grabungen in Milet 1899-2007, 2. Teil”, AA 2014/II, 177-219.
- Kawanishi – Suto 2005 Kawanishi, H. – Y. Suto, Amphora Stamps: 1997–2001 (Excavations at Akoris in Middle Egypt, I), Tsubuka.
- Knigge 1975 Knigge, U., “Kerameikos: Tätigkeitsbericht, 1973/74”, AA 90/4, 456-465.

- Kruit – Worp 2000 Kruit, N. – K. Worp, “Geographical Jar Names: Towards a Multi-Disciplinary Approach”, *Archiv für Papyrurforschung und Verwandte Gebeite* 46/I, 65-146.
- Kuleff – Stoyanov – Pernicka 2007
Kuleff, I. – T. Stoyanov – E. Pernicka, “On the Origin of Stamped Amphorae from Thrace (Bulgaria)”, *Oxford Journal of Archaeology* 26/I, 53-78.
- Lawall 2007
Lawall, M., “Hellenistic Stamped Amphora Handles”, *Die Basilika am Staatsmarkt in Ephesos 2. Teil: Funde klassischer bis römischer Zeit. Forschungen Ephesos IX/2/3* (ed. V. Mitsopoulos-Leon – C. Lang-Auinger), 28-60, Wien.
- Le Roy 1984
Le Roy, C., “Timbres amphoriques provenant de Tanis: Complément”, *Bulletin de l’Institut Français d’Archéologie Orientale*, Tome 84, 307-316.
- Levi - Caratelli 1961-1962
Levi, D. – G. Caratelli, “Nuove Iscrizioni di Iasos”, *ASAtene* 39/40, 629-632.
- Levi 1965-1966
Levi, D., “Nuovi Bolli Vascolari da Iasos”, *ASAtene* 27/28, 518-577.
- LGPN V.B
Fraser, P.M., Matthews, E., *Lexicon of Greek Personal Names, Volume V.B, Coastal Asia Minor; Caria to Cilicia*, New York, 2013.
- Lodi 2014
Lodi, G., *Bolli Anforici da Iasos (scavi 1961-2010). Uno Studio Sull’instrumentum Inscriptum*, Roma.
- Milne 1905
Milne, J. G., *Greek Inscriptions, Catalogue General des Antiquités Egyptiennes du Musée du Caire*, Oxford.
- Mircev 1958
Mircev, M., *Amphori Pechati ot Muzeia viv Varna, Arkheologiceski Institut, Epigraphika Poredinshia*, 4, Sofia, (Rusça).
- Pridik 1917
Pridik, E., *Catalogue d’Inventaire des Timbres sur Anses et Cols d’Amphores, Ainsi sur Tuiles, de la Collection de l’Ermitage, Petrograd*, (Rusça).
- Orrieux 1983
Orrieux, C., *Les Papyrus de Zénon*, Paris.
- Rostovtzeff 1941
Rostovtzeff, M., *Social and Economic History of the Hellenistic World*, Oxford.
- Rotroff 1982
Rotroff, S., *Hellenistic Pottery, Athenian and Imported Moldmade Bowls, The Athenian Agora XXII*, Athen.
- Sartre 1995
Sartre, M., *L’Asie Mineure et l’Anatolie d’Alexandre à Dioclétien. IVe siècle av. J.-C.- IIIe siècle après J.-C.* Paris, 1995.
- Sztetyllo 2000
Sztetyllo, Z., *Tell Atrib 1985-1995, I, Pottery Stamps, Travaux de Centre d’Archéologie Méditerranéenne de l’Académie Polonaise de Sciences, Tome 34*, Varsovie.
- Şenol 2007
Şenol, A.K., “A Statistical Essay on the Distribution of Imported Amphorae Finds of the CEALex Salvage Excavations”, *Cahiers de la Céramique Egyptienne*, 8/I (ed. S. Marchand et A. Marangou), *Amphores d’Égypte de la Basse Époque à l’époque arabe, IFAO, Le Caire*, 57-76.

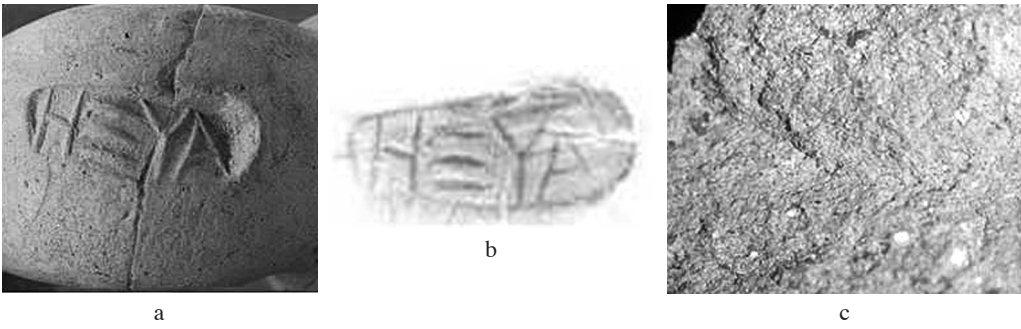

Fig. 1

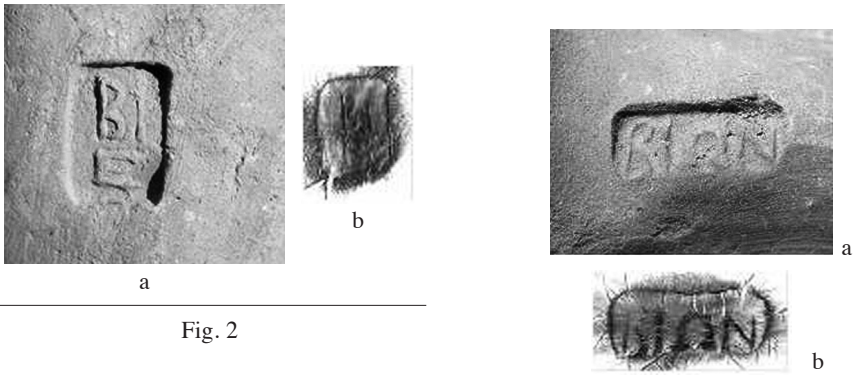

Fig. 2

Fig. 3

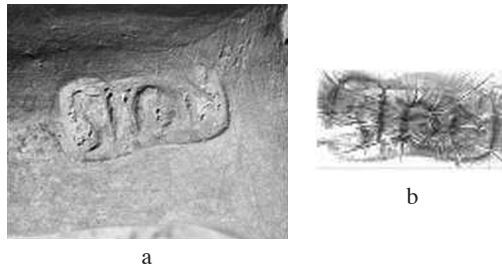

Fig. 4

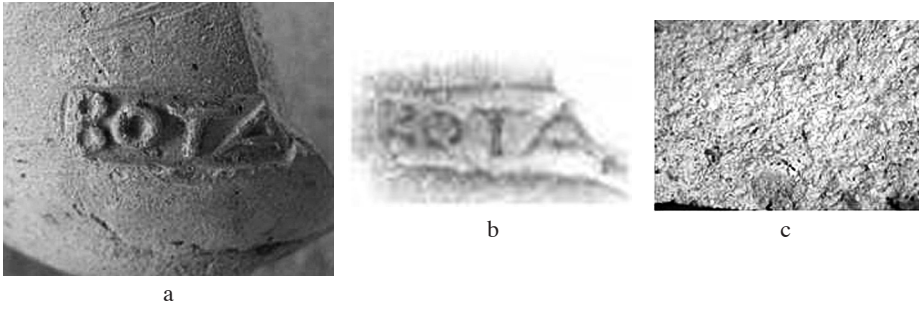

Fig. 5

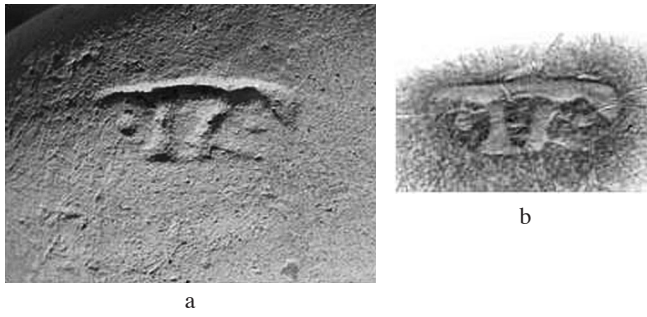

Fig. 6

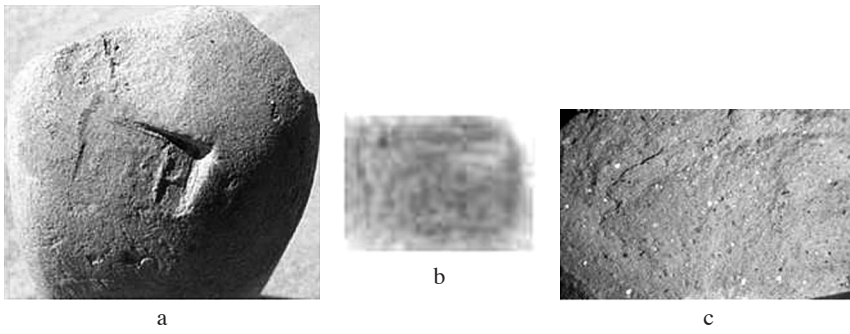

Fig. 7

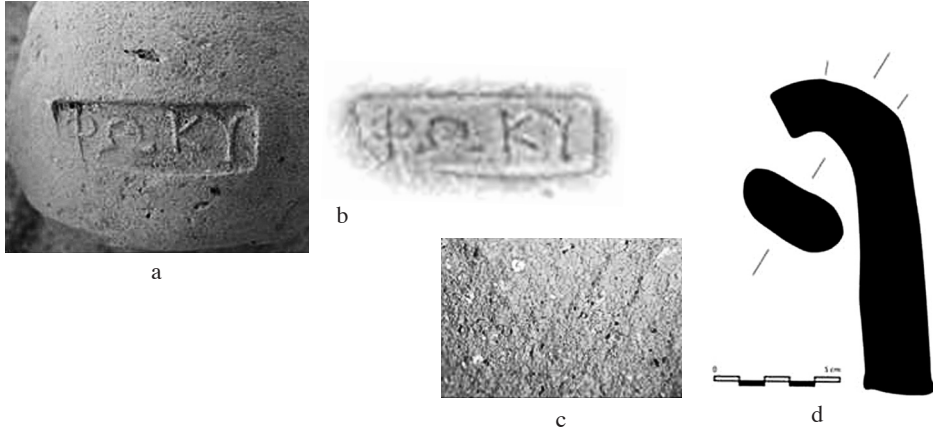

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

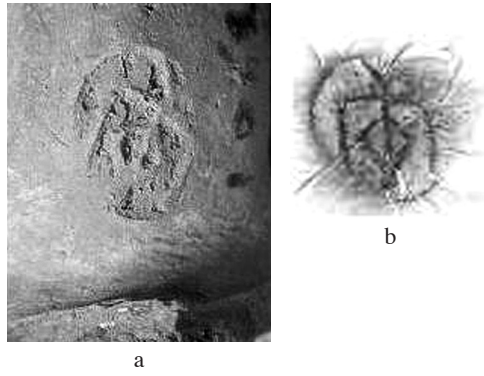

Fig. 11

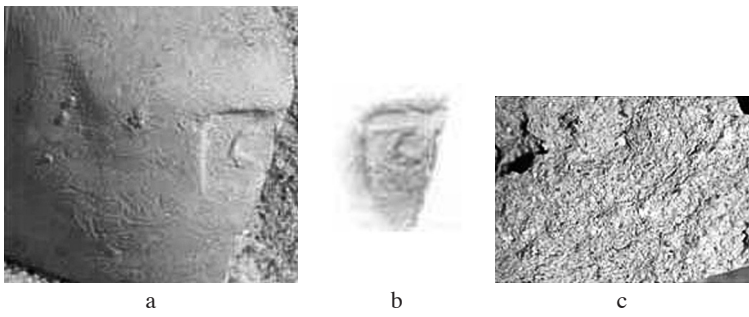

Fig. 12

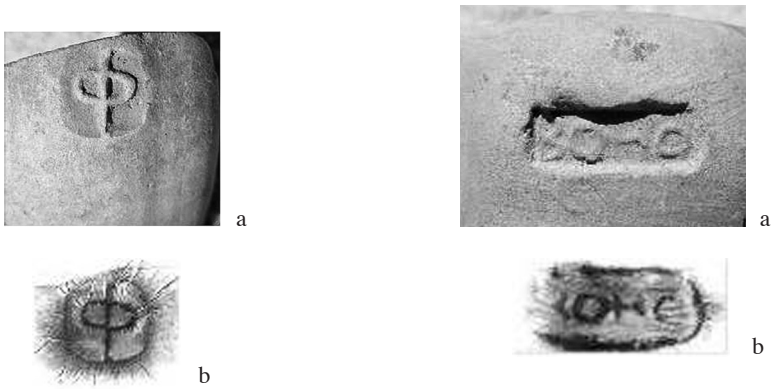

Fig. 13

Fig. 14

a

a

b

b

Fig. 15

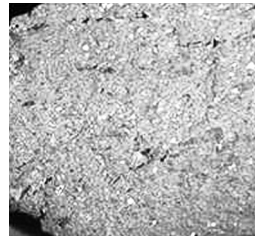
Fig. 16

a

b

c

Fig. 17

a

b

c

Fig. 18

Fig. 19 Miletos kökenli ve Miletos kökenli olabilecek amphora mühürlerinin ele geçtiği kentler.